

Tonje Nessimo

Det finnes ingen fasit

En studie av sorg som tema i Helga Flatlands
trilogi *Bli hvis du kan*

Bacheloroppgave i ALIT2900

Veileder: Siv Gøril Brandtzæg

Juni 2021

Tonje Nessimo

Det finnes ingen fasit

En studie av sorg som tema i Helga Flatlands trilogi
Bli hvis du kan

Bacheloroppgave i ALIT2900
Veileder: Siv Gøril Brandtzæg
Juni 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	1
Bakgrunn	1
Oppbygning og avgrensning	2
Tekstutvalg	3
Om forfatteren	3
Om bøkene – Handlingsreferat.....	4
Teoretisk bakgrunn.....	6
Narratologi	6
Affektiv narratologi.....	6
Sorg	7
Melankoli	8
Litterære virkemidler.....	9
Analyse.....	10
Jon Olav.....	10
Sigurd	12
Karin.....	13
Hallvard.....	14
Julie	15
Ragnhild	16
Konklusjon	17
Litteraturliste	19

Innledning

Bakgrunn

Det er ikke ofte jeg leser bøker som gjør så stort inntrykk på meg at jeg tenker på de lenge etter jeg har lest de ferdig. Dette var derimot tilfellet da jeg leste Helga Flatland sin trilogi *Bli hvis du kan*. Det tok meg kort tid å bli fanget i denne bygdas univers og dens personer, og det var flere ting jeg kunne relatere meg til. Da Flatland debuterte med romanen *Bli hvis du kan*. *Reis hvis du må* lot ikke anmeldelsene av den vente på seg. Ungdommenskritikerpris.no (2011) skriver; «Vinnerboken har definitivt innfridd kravene, og vi ble både imponert og overrasket over forfatterens evne til å skrive, forme og skape liv i menneskene i boken på en slik måte at vi lever oss inn i følelsene og opplevelsene deres.». Denne beskrivelsen av Flatlands første roman i trilogien er for meg gjenkjennbar, og gleden var stor da jeg kunne hoppe rett til bok nummer to *Alle vil hjem. Ingen vil tilbake* hvor livet i bygda fortsetter.

Etter utgivelsen av tredje og siste roman i trilogien, *Det finnes ingen helhet*, skriver anmelder i Dagsavisen: «Det er dette som er Helga Flatlands enorme styrke som forfatter: Evnen til å vise folks innerste, såreste, ømmeste følelser. De man kanskje ikke kjenner, og iallfall ikke anerkjenner, selv.» (Sandve, 2013). Den begeistring disse tre bøkene til Helga Flatland ga meg og de følelsene jeg satt igjen med etter lesingen, er altså bakgrunnen for denne oppgaven. Jeg hadde ønsket om å gå dypere inn på et tema som blir belyst i trilogien, og da var ikke valgene få. Kommunikasjon, relasjoner, homofili, fellesskap, sykdom, identitet og sorg er til stede og framtrедende i alle tre romanene. Jeg var innoim flere av disse aspektene da jeg skulle begynne prosessen og hvis jeg hadde kunnet så skulle jeg gjerne ønske jeg kunne skrive om alle og mere til.

Var det noe som rørte meg spesielt ved Flatlands måte å skrive på, var det hvordan hun skildret sorgen og hovedpersonenes tanker, følelser og ulike opplevelser av sorgprosessen. Dette opptok meg underveis i lesningen av trilogien og gjorde stort inntrykk. Hennes evne til å skildre hovedpersonenes sorg på en overbevisende måte gjorde at jeg virkelig levde meg inn i disse personenes liv. Derfor har jeg i denne bacheloroppgaven i hovedsak valgt å ta for meg *sorg* som tema, og forsøke å svare på hvordan forfatteren Helga Flatland evner å skrive overbevisende om sorg i trilogien *Bli hvis du kan*?

Oppbygning og avgrensning

For å kunne besvare problemstillingen anser jeg det som nødvendig å gjøre noen valg samt gi noen begrunnelser og forklaringer på hvordan jeg har valgt å bygge opp oppgaven. På grunn av oppgavens omfang kan jeg ikke ta for meg alle karakterene i trilogien like grundig. Jeg kommer til å legge mere vekt på enkelte av hovedpersonene og hvordan Flatland beskriver sorgen deres. Det vil da være naturlig å anvende *narratologi*, som kan beskrives som læren om fortellende teksters struktur (Aaslestad, 1999, s. 7). Videre skriver Aaslestad at begrepet narratologi brukes synonymt med *fortellerteori*. Jeg kommer til å bruke disse begrepene om hverandre. Det er også relevant å se på hvilke litterære virkemidler Flatland tar i bruk for å virke overbevisende for leseren, som for eksempel veksling mellom målform, veksling mellom personer og tid. Dette vil bli nærmere beskrevet i hoveddelen.

Det som er essensen når problemstillingen skal bli besvart er å tydeliggjøre hvordan Flatland evner til å skrive overbevisende om sorg i trilogien, og da er det først og fremst viktig å få frem hvordan de ulike hovedpersonene preges av sorgen. I hoveddelen finner jeg det derfor hensiktsmessig å fokusere mest på hvordan de ulike romanfigurene opplever sorgen, og dette vil bli tydeliggjort ved utdrag fra de tre romanene. Hver enkelt del i hoveddelen vil være navngitt etter karakterene i trilogien.

En av utfordringene som har dukket opp i arbeidet med denne oppgaven er at trilogien er forholdsvis ny, og det har satt noen begrensninger for hvor mye litteratur som er tilgjengelig og som har blitt skrevet om denne trilogien. Likevel finnes det mye litteratur som dreier seg om tema rundt sorg og sorg i litteraturen som vil være relevant å ta i bruk. Jeg har valgt å støtte meg hovedsakelig på Jakobs Lothe *Fiksjon og film* (2003) og Petter Aaslestads *Narratologi – en innføring i anvendt fortelle teori* (1999) når jeg skriver om narrativ teori og redegjør for sentrale begreper, samt Per Thomas Andersens *Fortelling og følelse – En studie i affektiv narratologi* (2016). I delen som omhandler melankolien vil Kristeva & Øye (1994) *Svart sol – depresjon og melankoli* være hovedkilde i tillegg til Freud (2011). Her er det viktig å nevne at både Freud og Kristeva er komplekse teorier, og disse vil i analysedelen være noe forenklet på grunn av at trilogien ikke kan regnes som særlig komplekse bøker. I tillegg vil jeg benytte meg av et par masteroppgaver som jeg har hentet litt inspirasjon fra, samt andre relevante kilder som setter lys på og underbygger påstandene og refleksjonene jeg legger frem.

Det er også nødvendig å påpeke at jeg i arbeidet med denne bacheloroppgaven har brukt én samlet bok som inneholder alle tre romanene og ikke tre enkeltstående bøker. Derfor vil sidehenvisningene strekke seg fra side 11- 592. Samtidig vil jeg klargjøre at jeg også

kommer til å veksle mellom å skrive *bok, roman* og *trilogi* for å variere språket, samt til tider henvise til første bok (*Bli hvis du kan. Reis hvis du må*), andre bok (*Alle vil hjem. Ingen vil tilbake*) og tredje bok (*Det finnes ingen helhet*), i stedet for hele boktittelen.

Før jeg skal gå nærmere inn på hvilke teknikker og narratologiske grep Flatland bruker i *Bli hvis du kan*, er det først nødvendig å gi en presentasjon av forfatteren samt et kort handlingsreferat fra de tre bøkene. Deretter vil jeg presentere teori og begreper som vil være relevant for oppgaven. I den delen vil blant annet sorg bli vektlagt, men affektiv narratologi og melankoli vil også være sentrale begreper. Videre følger hoveddelen som skal ta for seg hvordan forfatteren evner å skrive overbevisende om sorg hvor et tekstutvalg fra bøkene vil bli presentert underveis for å synliggjøre det jeg skriver om. Etter hoveddelen vil jeg forsøke å gi en kort oppsummering av hva jeg har foretatt meg i oppgaven, samt forsøke å samle de viktigste grunnene til at Flatland evner å skrive overbevisende om sorgen i trilogien *Bli hvis du kan*.

Tekstutvalg

Om forfatteren

Helga Flatland er en norsk nåtidig forfatter som har gjort stor suksess med trilogien *Bli hvis du kan*. Hun debuterte i 2010 med første roman i trilogien *Bli hvis du kan. Reis hvis du må*, som ble møtt med stor begeistring fra flere hold. Oppfølgeren kom året etter og bar tittelen *Alle vil hjem. Ingen vil tilbake*, mens siste og avsluttende bok i trilogien, *Det finnes ingen helhet*, kom i 2013. Flatland har mottatt en rekke priser og nominasjoner for sine bøker, derunder Tarjei Vesaas debutantpris, ungdommens kritikerpris og Aschehougs debutantstipend (Flatland, 2015).

I bagasjen har Flatland med seg faglig bakgrunn fra Universitetet i Oslo hvor hun har tatt en bachelorgrad i Nordisk språk og litteratur og i tillegg har hun en tekstforfatterutdanning fra Westerdals School of Communication. Flatland har hatt stor innflytelse på norsk litteratur de siste årene, og selv om det ifølge Haarberg, Selboe og Aarset (2007, s. 521) er ettertidens oppgave å historisere samtidslitteraturen er det ikke tvil om at Flatland allerede har satt sine spor. I Flatland (2015) står det i permens beskrivelse at hun regnes for å være «blant de fremste av unge norske fremadstormende forfattere».

Om bøkene – Handlingsreferat

Då kompisane døyr i Aghanistan, klarer få av dei etterlatne å halde kvarandre oppe i sorga, men synk djupt ned på kvar sin måte. Slutten på bok tre, *Det finnes ingen helhet*, vert eit tungt, elegant punktum som festar seg hos lesaren. Forfattaren sin store styrke er korleis ho skriv fram samansette personar som ein trur på og bryr seg om. (Ådnøy, 2014).

I første bok *Bli hvis du kan. Reis hvis du må* møter vi fire gutter – Tarjei, Trygve, Kristian og Bjørn – som alle kommer fra den samme lille bygda. Alle fire bestemmer seg for å verve seg til de norske militære styrkene i Afghanistan etter militæret. Der blir de utsatt for en ulykke, og kun sistnevnte av guttene kommer hjem igjen; de tre andre fraktet i kiste. Alle bøkene i trilogien er *kollektivromaner*; «roman som ikke dreier seg om en enkelt hovedperson, men skildrer en gruppe mennesker.» (Kollektivroman, naob.no). Første bok handler om hendelsesforløpet før ulykken, barndommen til både Tarjei og Trygve samt utfordringene som dukker opp når en bygd sitter igjen i meningsløshet og sorg. *Bli hvis du kan. Reis hvis du må* har fire *protagonister*. Boken er inndelt i fire kapitler med fire fortellerstemmer hvor vi først får Tarjeis historie etterfulgt av naboen Jon Olavs perspektiv. I tredje kapittel er det Tarjeis mor, Karin, som forteller og boka avslutter med Trygves fortellerstemme.

Boken åpner rett inn i handlingen, *in medias res*, med en skildring av Tarjeis opplevelse av dødsøyeblikket skrevet i tredjeperson. Deretter går det over i førstpersonsforteller og handlingen fortelles kronologisk fra Tarjei var liten helt frem til han sitter i bilen i Afghanistan som treffer en veibombe. I denne delen forteller Tarjei om viktige hendelser i livet, deriblant da han skjøt naboen Johan, farens forventninger til at han skal ta over gården og videre fram til han drar til Afghanistan. I neste kapittel er det naboen Jon Olav som forteller, og det hele begynner med datoen da guttene døde og de har fått dødsbudskapet. Videre handler Jon Olav sin del mest om Sigurds reaksjon på dødsfallene og sorgen han sitter igjen med.

Tredje forteller i *Bli hvis du kan. Reis hvis du må* er Tarjeis mor Karin. Hennes del er kanskje den som skiller seg mest ut ifra de andre fordi narrasjonen er etterstilt som ifølge Lothe (2003, s. 85) er når historiehendelsene fortelles etter at de har hendt. Her får vi Karins historie fortalt fra når hun møter Hallvard, når de flytter til bygda, fødslene og depresjonen etter Tarjei kom til verden. Siste del i boka er tilegnet Trygve, og her begynner også, i likhet med Tarjeis del, kapitlet med en skildring i tredjepersonsforteller av dødsøyeblikket. Videre forteller Trygve om barndommen sin og om at han alltid har følt seg utenfor. Helt til han møter Sigurd og innser at han er forelsket i ham. Forholdet deres skildres som ganske

turbulent fordi Sigurd vil ikke at noen skal vite om det. Trygve derimot vil ikke prøve å skjule det, og bestemmer seg etter hvert for å dra til Afghanistan sammen med de andre guttene. Mens han er der, mottar han en melding fra Sigurd: «Trygve. Alt skal bli annleis når du kjem heim. Eg ventar på deg.» (Flatland, 2015, s. 172). Boka avslutter på samme måte som innledningsvis i Trygves del, i likhet med Tarjeis del. Dette har den virkningen at den rammer inn boka og skaper en helhet fra start til slutt.

I *Alle vil hjem. Ingen vil tilbake* møter vi igjen de samme personene fra den lille bygda, men denne gangen møter vi andre førstepersonsfortellere; Julie, Sigurd og Mats. Protagonistene fra første bok er denne gangen bipersoner i de andre sine beretninger, og vi blir bedre kjent med de som var bipersoner i første bok. Første og andre bok knyttes sammen når vi får fortalt gjentakende hendelser fra andre sitt perspektiv, og det er nettopp dette som gjør at vi får en dypere innsikt i sorgen til hver enkelt. Her veksler også Flatland mellom bokmål og nynorsk. Her finner handlingen sted to år etter guttene døde, samt tilbakeblikk til hendelser som har funnet sted tidligere, *analepser*. Igjen er menneskene som sitter igjen preget av sorg, og har fortsatt problemer med å sette ord på hva de føler til andre.

Boken åpner med Julie som forteller om da de fikk telefon med beskjed om at Tarjei var død, og hva som foregår to år etter. Sammenhengen mellom Karin og Tarjei i første bok og Julies beretninger i andre bok blir tydelig etter hvert som Julie forteller. Det samme kan sies om Julie og Sigurds deler, som gir hver sin versjon av hendelsene som blir sett tilbake på. Dette blir også trukket fram i masteren til Nordmark (2015); «I bok 1 var Julie og Sigurd nokså sentrale bipersoner, i henholdsvis Tarjeis og Karins, og Jon Olavs og Trygves deler. [...] Som enkeltstående verk, leses Julies og Sigurds deler opp imot hverandre, ved å forklare, utdype og oppklare hendelser og episoder.» Tidvis preges *Alle vil hjem. Ingen vil tilbake* av en hel del *analepser* i tillegg til noen *prolepser* som betyr at narrasjonen går inn i fremtiden og viser til en senere hendelse (Lothe, 2003, s. 90), og fremstår kanskje mer uoversiktlig en første bok i trilogien. I tillegg til Julie og Sigurd er også Mats førstepersonsforteller. Han er ikke til stede i første bok i like stor grad som de to andre, og derfor er det i kapitlene som handler om Mats at vi først får innsikt i hans tanker og følelser. Han kan sies å være en utenforstående som forteller sine versjoner av hendelser som vi har blitt kjent med gjennom Julies stemme, og hans syn på ting er ganske annerledes.

En av bipersonene i andre roman som også er viktig å nevne er Tarjeis far Hallvard. Det er spesielt en hendelse som kommer til å stå i fokus i hoveddelen; når Hallvard kollapser totalt av sorgen, og Julie finner ham i fjøset. Det viser seg at dyrene ikke har blitt stelt på lenge, noe som har fått katastrofale konsekvenser. Hallvards sorg og beretninger blir mer

synliggjort i siste bok hvor han er én av protagonistene.

Det finnes ingen helhet er tredje og siste bok i trilogien. Her møter vi igjen de samme personene fra de to øvrige bøkene. Karin er også denne gangen, i likhet med i første bok, hovedpersonen. I tillegg til Karin har Bjørn, Hallvard og legen i bygda, Ragnhild fått mulighet til å fortelle sine historier. Sistnevnte er en svært sentral person i denne boken, og vi får sett ting fra hennes perspektiv og sorgen de etterlatte opplever, opplever vi som lesere gjennom Ragnhild. I likhet med første og andre bok, knyttes tredje bok til både første og andre bok. Dette har en samlende effekt hvor leseren forstår helheten og har fått fortalt hendelsene fra flere sider. Det er nettopp dette Flatland mestrer så godt; å knytte alle fortellernes hendelser sammen og skape en rød tråd mellom alle bøkene i trilogien. Det som er gjennomgående tema i alle bøkene er relasjoner, identitet, sorg og kommunikasjonsvansker mellom personene i bygda.

Teoretisk bakgrunn

Narratologi

Som allerede nevnt tidligere i oppgaven beskrives narratologi som læren om fortellende teksters struktur og brukes synonymt med fortelle teori (Aaslestad, 1999, s. 7). Det har allerede vært nevnt kjennetegn ved trilogien som førstepersonforteller, tredjepersonforteller, tidsperspektiv, og dette vil bli grundigere forklart senere.

Som Aaslestad (1999, s. 25) skriver; «Det innebærer blant annet at vi skal se på «hvordan en tekst betyr», med andre ord undersøke både dens oppbygning og hvordan mening dannes ut fra tekstsignalene i mer eller mindre sammenhengende og koherente mønstre, og ikke «hva denne teksten betyr». Det er dette som skal bli gjort i denne oppgaven; undersøkning av romanenes oppbygning og hvordan mening dannes, og i dette tilfellet; hvordan sorgen blir fremstilt og ikke minst hvordan Flatland evner til å fremstille den *overbevisende*.

Affektiv narratologi

Affekt er et sentralt begrep når man skal gå i dybden på temaet sorg. Svartdal (2020) forklarer at affekt viser til noens umiddelbare reaksjon på noe, det kan være enten positivt eller negativt. Når det handler om den mer omfattende reaksjonen hvor det inngår en bestemt følelse som for eksempel sinne eller glede, snakker vi om *emosjoner*. Dette blir også understreket av Andersen (2016, s. 20). Ifølge Andersen (2016) drar affektiv narratologi veksler på blant annet litteraturvitenskap, filosofi, kognitiv psykologi og nevrobiologi.

Ifølge Andersen (2016, s. 125) er det mange som regner sorg som en av de mest

intense emosjonene mennesker kan oppleve og fagfolk innenfor psykiatrien har forsøkt å beskrive sorgens egenart, dens virkninger, hvilke elementer sorgen består av og dens forløp. I motsetning til da Ibsen skrev *Brand*, finnes det i dag mye mer faglig materiale å støtte seg oppunder når man skildrer reaksjoner på sorg i litteraturen (Andersen, 2016, s. 126). Dette kan være en av grunnene til at Helga Flatland evner så godt å skrive overbevisende om sorgen fordi hun har hatt mulighet til å støtte seg på teori fra blant annet det psykologiske feltet. På denne måten kan folk lese trilogien *Bli hvis du kan* og faktisk se om sorgen Flatland beskriver stemmer overens med det fagfolk har funnet ut om sorg som medisinsk og psykisk tilstand, noe som igjen er med på å overbevise leseren.

Sorg

Sorg er som regel en reaksjon på tapet av en elsket person eller en abstraksjon som har rykket opp i dennes sted, som fedreland, frihet et ideal osv. Under de samme påvirkningene viser det seg en melankoli i stedet for sorg hos mange personer som vi av denne grunn vil mistenke for å ha en sykkelig disposisjon. (Freud, 2011, s. 137).

Å føle sorg etter å ha mistet noen er helt naturlig, og noe de aller fleste kan relatere seg til. Normale reaksjoner på tap kan ifølge Norsk institutt for sorgbearbeiding (u.å.) være humørsvingninger, en nummenhetsfølelse, konsentrasjonsvansker og endring i søvnmønsteret. Samtidig understreker de at slike reaksjoner kan endre seg over tid og beskriver det mer som en «[...] flom som bølger frem og tilbake.»

Men hva skjer når sorgen varer lengre enn normalt? Ifølge Kristensen (2013) er det snakk om en forlenget sorg-forstyrrelse når personen har vansker med å godta at nærstående er død, vansker med å se fremover og gå videre i livet, samt vansker med å ta del i relasjoner. Kristensen (2013) betegner dette som en slags kronisk sorg, men understreker også at selv en langvarig sorgreaksjon ikke nødvendigvis trenger å karakteriseres som unormal. Hvordan sorg oppleves og hvordan reaksjonene på sorgen kommer til uttrykk er ulikt fra person til person. Dette blir også poengtert av Norsk institutt for sorgbearbeiding (u.å.) som skriver at hvordan reaksjonene forekommer i praksis er individuelt og at sorgen ikke er en tidsbestemt prosess. I tillegg understreker de at sorg ikke må forveksles med depresjon.

For å forstå sorg som faktor i den litterære diskursen er det avgjørende å forstå sorg innenfor den medisinske diskursen. Bale & Bondevik (2017, s. 2) mener at litteraturen kan formidle innsikter og erfaringer fra den sørgendes livsverden som beveger leseren følelsesmessig i motsetning til hva medisinen kan fortelle oss om sorg. Når det kommer til sorg i litteraturen er det et tema det er skrevet mye om, både fiksjon og selvbiografiske

romaner har vært aktuelle. Bale & Bondevik (2017, s. 2) trekker frem at skjønnlitteratur er blant en av flere diskurser hvor det reflekteres over sorgen og sorgerfaringen bearbeides.

«Litterære tekster har sin unike og verdifulle betydning ved at de kan anskueliggjøre noen av de grunnleggende filosofiske utfordringer som nettopp ligger i medisinen» (Bale & Bondevik, 2017, s. 2). Her ser man igjen det Andersen (2016) skriver om at man i dagens samfunn har mere faglig litteratur å støtte seg på i arbeidet, noe som er avgjørende for å kunne skrive overbevisende om sorg i litteraturen. Når man snakker om sorg, er det også naturlig å nevne begrepet *melankoli*. «Gjennom århundrene har sorg i ulike former vært beskrevet i litteraturen og kunsten, særlig knyttet til begrepet melankoli [...]» (Bale & Bondevik, 2017, s. 1) (Bale, 1997). Dette begrepet skal redegjøres for i neste del.

Melankoli

For å kunne redegjøre for begrepet *melankoli* er det først og fremst Freuds artikkel «Sorg og melankoli» som beskriver dette på en oppklarende måte. Likevel er ikke hans artikkel helt gunstig for å beskrive det som er essensen i denne oppgaven fordi han ikke nevner depresjon som begrep. Da er det viktig å trekke frem at termen depresjon inkluderes av Kristeva & Øye (1994) inkluderer termen depresjon. Bale (1997, s. 198) presiserer også at Kristeva i *Svart sol* bruker termene melankoli og depresjon om hverandre. Dette vil også blitt gjort videre i denne oppgaven. Freud (2011, s. 137) beskriver at melankolien viser seg i psykiske kjennetegn som «[...] dyp smertelig misstemning, opphevelse av interessen for utenverdenen [...] og en nedsettelse av selvfølelsen [...]».

Sorg og melankoli er to begreper som er knyttet nært til hverandre, men som Bale & Bondevik (2017, s. 4) presiserer er det også tydelige forskjeller mellom disse. De støtter seg på Freud (2011, s. 137) som også understreker dette og skriver at det eksisterer et betydelig skille mellom sorg og melankoli. Det er nettopp dette tapet av selvfølelsen som Freud (2011, s. 138) mener skiller sorg og melankoli fra hverandre. Sorg og melankoli har derimot mange likhetstrekk som for eksempel den smertelige misstemningen og den bortfallende interessen for det som skjer utenfor. Freud (2011, s. 137-138) beskriver sorg som en reaksjon på tap av en person man har elsket, og at sorg er en såkalt affekt eller emosjon som en person gjennomgår. «Ved sorg er verden blitt fattig og tom, ved melankoli er det jeget selv.» (Freud, 2011, s. 139). Når det dreier seg om melankolien forsøker Freud (2011, s. 137) å forklare at det å skulle betrakte sorgen som en sykkelig tilstand og å gå til behandling for den ville aldri falle oss inn. Dette synspunktet ser vi muligens annerledes på i dagen samfunn, da det er mer vanlig å oppsøke hjelp enn det var før. Likevel støttes Freud sitt utsagn av Kristensen (2013)

når han i sin artikkel drøfter ulempene ved å innføre en egen sorgdiagnose, og trekker frem frykten for sykeliggjøring og medikalisering av normal sorg.

Når man er inne på melankoli er det også naturlig å nevne tristhet som et begrep. Ifølge Kristeva (1994, s. 35) er det tristheten som er depresjonens grunnleggende humør. I trilogien *Bli hvis du kan* er det flere av karakterene som går inn i en depresjon etter de mister sine nære, og tristheten kommer til syne hos flere av dem. «Tristheten fører oss inn i affektens gåtefulle område: angst, frykt eller fryd.» (Kristeva, 1994, s. 35). I tillegg til tristhet er det mange andre følelser som også blir uttrykt; tomhet, savn og sinne. I en sorgprosess er det som sagt ingen fasit på hvordan folk skal reagere og hvor lang tid prosessen kan ta er også svært individuelt. Noen håndterer sorgen bra på egenhånd, noen stenger seg helt inne, mens andre behøver profesjonell hjelp for å komme seg videre. Dette kan vi tydelig se at Flatland tar for seg i de tre romanene, og *hvordan* hun gjør dette skal vi se nærmere på senere i hoveddelen.

Litterære virkemidler

Skiftende synsvinkel er noe som preger alle tre bøkene i trilogien i stor grad. Første bok har fire kapitler som har hver sin fortellerstemme. Andre bok er delt inn i ni kapitler hvor de tre hovedpersonene har flere av dem. Siste bok har fire fortellerstemmer delt inn i 7 kapitler hvor Ragnhild er forteller i fire av dem, og Karin, Bjørn og Hallvard forteller i hvert sitt kapittel. I tillegg til skiftende synsvinkel er skiftende tid også noe som preger trilogien. Handlingen i *Bli hvis du kan*. *Reis hvis du må* dreier seg hovedsakelig om den såkalte «dødsdagen» og tiden etter, men også historier som fortellerne ser tilbake på. Store deler av tiden er narrasjonen etterstilt hvor de forteller om hendelser som har skjedd tidligere, men handlingen foregår også i nåtid, og da spesielt i Jon Olav sin del. *Alle vil hjem*. *Ingen vil tilbake* er også preget av etterstilt narrasjon, men også her fortelles deler i presens. Det samme gjelder for tredje og siste bok *Det finnes ingen helhet*.

Et fellestrekk alle bøkene i trilogien har er at forfatteren veksler målform. Alle tre har kapitler skrevet på henholdsvis bokmål og nynorsk. Kapitlene hvor hovedpersonen kommer fra bygda og er oppvokst der er skrevet på nynorsk, som for eksempel Trygve, Sigurd og Hallvard. Mens Karin og Ragnhild som er tilflyttende «snakker» på bokmål. Delene til Tarjei og Julie er også skrevet på bokmål fordi moren deres Karin har påvirket deres talemåte. Effekten denne vekslingen av målform har er at det bidrar til å forsterke troverdigheten og nærheten vi føler til hovedpersonene. Dette er også et grep Flatland tar i bruk for å skrive overbevisende om sorgen som de ulike opplever.

Bruken av ellipser er også gjennomgående i hele trilogien, som også Nordmark (2015, s. 9) trekker frem i sin masteroppgave. Ellipsene forekommer der noe er underforstått og ikke fortalt i en del, men som blir oppklart når vi får andre personers versjon av hendelsen. I tillegg til ellipser, bruker også prolepsis som ifølge Lothe (2003, s. 90) dreier seg om når narrasjonen fremkaller en senere hendelse. Det som Flatland tar aller mest i bruk når det dreier seg om tidsrekkefølgen i trilogien er *analepser*. *Analepser* forekommer når det blir vist til en hendelse på et punkt i teksten hvor senere hendelser allerede er fortalte, altså narrasjonen går tilbake til et tidligere punkt i historien (Lothe, 2003, s. 87). Et eksempel på hvor det blir tatt i bruk *analepser* er i Ragnhild sine deler i tredje bok. Her blir vi tatt tilbake til hendelser i Ragnhilds liv før hun flyttet til bygda, som for eksempel da foreldrene hennes dør. Det som kan være vanskelig for leserne er å få kontroll på rekkefølgen i narrasjonen, spesielt kanskje i bok nummer to, hvor historiene ikke fortelles kronologisk. Likevel gir den etterstilte narrasjonen, ellipsene, prolepsene og *analepserne* mening fordi man får høre flere versjoner av samme hendelse, en såkalt *repetitiv* handling.

Analyse

Hvordan sorgen blir fremstilt i trilogien vil bli gjort ved å presentere person for person. Det vil kun være et utvalg av noen av hovedpersonene fordi oppgavens omfang begrenser hvor langt i dybden man kan gå. Mats og Bjørn vil derfor dessverre ikke bli nevnt. Hendelser og personer vil ikke bli drøftet i kronologisk rekkefølge, og alle hendelsene i trilogien vil overlape hverandre og samles til en helhetlig beskrivelse av hver persons sorg.

Jon Olav

Den første personen som vi møter etter tragedien har inntruffet er Tarjeis nabo Jon Olav. Han er den første vi møter som gir oss et inntrykk av den enorme sorgen som preger det lille bygdesamfunnet. «Alle held seg innandørs, ingen tør møte blikk, ingen tør møte kvarandre og bli konfronterte med sitt eige sjokk, si eiga sorg» (Flatland, 2015, s. 61). Dette er en skildring som mange lesere kan kjenne seg igjen i, og som stemmer overens med det Andersen (2016) og Svartdal (2020) skriver om affekt; den umiddelbare reaksjonen på en hendelse. Jon Olavs umiddelbare reaksjon på dødsbudskapet er å hente hjem sønnen sin, Sigurd.

En annen umiddelbar reaksjon som Jon Olav har, er denne meningsløsheten og følelsen av at ingenting kommer til å bli som før. Dette kan vi se tidlig i hans del; «Skjønnar ikkje korleis me, korleis nokon, nokon gong skal klare å komme over dette.» (Flatland, 2015, s. 63). Dette er også en normal reaksjon på sorg. Når Jon Olav og kona Ingrid drar hjem til Tarjeis foreldre vet ikke Jon Olav hva han skal si eller gjøre. «Karin ved telefonen, stirrer på

den som om ho ventar på noko. Hallvard sit med hendene i hovudet, græt så han ristar. Julie græt også, stille.» (Flatland, 2015, s. 65). Jon Olav sliter med å finne ord som skal virke trøstende, og ender opp med å gå ut i fjøset til Hallvard og ta kveldsstellet. Ingrid derimot er mer tydelig i sin rolle når de oppsøker Tarjeis familie, og går rett bort til Karin og gir henne en klem. Her får man inntrykk av at Ingrid er klar over sin rolle og det faller henne mer naturlig inn å gi trøst enn det gjør for Jon Olav.

I Jon Olav sin del får vi hans tanker og følelser knyttet til Sigurds sorg. Han beskriver hvordan han ikke føler han kommer inn på Sigurd og føler seg utenfor. Dette blir godt skildret av Flatland ganske tidlig i kapitlet; «Det kjennes som eg sit utanfor og ser inn vindaugget på kona og sonen min. Og eg vil bere sorga for dei begge.» (Flatland, 2015, s. 69). Tidvis er også Jon Olav ganske preget av sorgen, og selv om hans sorg blir overskygget av Sigurds, er likevel hans egen sorg til stede. Hans trang til å hjelpe sønnen er det som står mest i fokus, og det blir ganske tydelig at han er villig til å gjøre mye for at Sigurd ikke skal ha det så vondt; «Eg klarer ikkje seie noko, veit ikkje kva eg skal seie eller gjere. Vil så gjerne ta sorga hans, løfte den av skuldrene, dra den ut av kroppen hans og legge den på meg. Vil så gjerne.» (Flatland, 2015, s. 69).

Etter hvert som tiden går uttrykker Jon Olav sin frustrasjon over Sigurd, som sorgen fortsatt er vedvarende for. Flatland skildrer dette godt ved å beskrive hans innerste tanker, og vi får tidlig vite at Jon Olav er frustrert og lei av hvordan sorgen tar så stor plass i bygda; «Er alt lei av den tunge soga, dei djupe sukka til Ingrid, sinnet til Sigurd, Hallvard som bare sit på verandaen. [...] Men det er lenge til vinteren, det er lenge til sorga er over, det er lenge sidan sorga kom.» (Flatland, 2015, s. 70-71). Her evner Flatland å skrive overbevisende om sorgen, og Jon Olav gir oss dyp innsikt i hvordan sorgen påvirker enkeltindivider, men også hele bygdesamfunnet. Vi får gjennom hans perspektiv et godt overblikk over de umiddelbare affektene, men også de langvarige reaksjonene på sorgen siden hendelsesforløpet foregår over lengre tid.

«Så hadde eg rett, sorga hans er større enn normalt. Eg har aldri skjønt kva ein psykolog kan gjere, sorga er der jo likevel – like svart og stor, og korleis skal ei utanforståande kunne snakke det bort, som om sorg var noko universelt med éi oppskrift.» (Flatland, 2015, s. 81). Dette kan knyttes til det Norsk institutt for sorgbearbeiding (u.å.) skriver om at sorgreaksjoner ikke har en fasit og reaksjonene er ulike fra person til person. Likevel er han kritisk til at Sigurd skal prate med psykolog og har i motsetning til Ingrid ikke så stor forståelse for at Sigurd trenger hjelp av noen utenforstående. Allerede innenfor Jon Olav sin familie får vi se ulike sider av sorgen, og erfare at sorg oppleves ulikt fra person til

person. Jon Olav og Ingrid har det man kan si er en «normal» sorgreaksjon, mens Sigurd kan vi fort plassere inn i det som står i avsnittet om *melankoli* – depresjon.

Sigurd

Vi får allerede i første bok, fra faren Jon Olav sitt perspektiv, vite hvordan Sigurd reagerer umiddelbart på at guttene fra bygda er døde, og da spesielt Trygve. Faren beskriver hvordan hen henter hjem Sigurd rett etter de har fått beskjeden om dødsfallene; «Han græt stille.» (Flatland, 2015, s. 63). Sigurd gråter mye den første stunden, og Ingrid forsøker så godt hun kan å trøste. Jon Olav føler som sagt at han ikke klarer å nå inn til Sigurd, og har ikke helt forståelse for hvordan Sigurds sorg kan være så langvarig. Moren derimot er nærmere sønnen sin, og viser mere forståelse for hvorfor Sigurd reagerer sånn som han gjør. Det kan ha noe å gjøre med at Ingrid har skjønt at Sigurd er homofil, mens det ikke går opp for Jon Olav før etter en stund når han sitter og tenker tilbake på en hendelse som har skjedd.

Det er først når det kommer til Sigurd at man særlig kan se på skille mellom sorg og melankoli som er beskrevet i teoridelen. Sigurds umiddelbare reaksjon kan innenfor teori om sorg lett klassifiseres som en normal og forventet reaksjon. Men etter hvert utvikler Sigurds sorg seg i en retning mer som ligner melankoli. Han forsøker å erstatte Trygve med en kvinnelig kjæreste, Silje, selv om vi hans kapitler får inntrykk av at han egentlig ikke liker henne og tidvis uttrykker han også avsky mot henne. Sigurd har som Kristensen (2013) beskriver vanskelig med å ta del i relasjoner, og vansker med å gå videre i livet.

Etter hvert når han går tilbake til studielivet får vi vite at han ikke klarer å fokusere og ender opp med å stryke på eksamener. Konsentrasjonsvanskene hans kommer her tydelig til syne, som også er en vanlig reaksjon på sorg. Ut ifra det Kristensen (2013) skriver om kronisk sorg og en forlenget sorgforstyrrelse ser man at mange av disse kjennetegnene stemmer overens med det Sigurd opplever. «Studier har vist at det å oppfylle kriteriene for forlenget sorg-forstyrrelse utover seks måneder etter tap av nærstående predikerer langvarige fysiske og/eller psykiske plager som [...] depresjon, suicidal tanker, redusert livskvalitet og økt forbruk av tobakk og alkohol [...]» (Kristensen, 2013). Dette understreker påstandene om at Sigurd opplever en forlenget sorg utover det som er «normalt». Han har et høyere forbruk av alkohol, og drikker sprit for å kunne håndtere dagligdagse situasjoner. Et eksempel på dette er når Sigurd har drukket før han og Silje skal besøke faren hennes: «Eg har drukke fire korkar sprit og klarer å smile tilbake.» (Flatland, 2015, s. 289).

Sinne er også en emosjon som blir tydelig hos Sigurd i andre bok; «Blir sint. Stirrer rasande på eksamensvakta i mangel på nokon andre å bli sint på, ho trur ho har verdas

viktigaste jobb, smattar på eplet sitt og sit der og ser tafatt utover.» (Flatland, 2015, s. 300). Dette stemmer overens med det Kristiansen (2013) skriver i sin artikkel om sorg: «I tillegg er det vansker med å godta dødsfallet, sinne/bitterhet [...]». Sinnet som Sigurd opplever er også til stede allerede ganske tidlig i hans sorgprosess og det får vi se når Jon Olav forteller om Sigurd som kaster fjernkontrollen hardt i gulvet, tramper i trappa og smeller igjen døra til soverommet.

Det er først når Sigurd havner på sykehuset med hjernerystelse etter et fall at han får ordentlig hjelp. Her blir det veldig tydelig at Sigurd sliter med skyldfølelse overfor Trygves død. «Og da har eg jo ingenting å stille opp med, for det er sant; eg skylder Trygve alt i verda etter at eg drap han.» (Flatland, 2015, s. 335). Sigurds del avsluttes med at Julie kommer på besøk på sykehuset og tar hånda hans og klemmer til. Her får vi ingen hint om at sorgen er ferdig, snarere tvert imot; at sorgen som Sigurd sliter med kommer til å være vedvarende til han får den hjelpen han behøver. På slutten av trilogien kan vi lese i Ragnhilds del; «Det så ut som han pratet, at han til og med lo litt [...]» (Flatland, 2015, s. 591). Dette kan tyde på at det ordner seg for Sigurd til slutt, og at sorgen ikke blir så tung å bære likevel.

Karin

Den intense smerten i hele kroppen da de fortalte meg at han var død, var alt annet en god, den var fysisk og altoppslukende. Jeg følte at jeg revnet i to, på midten, at noen rev meg i stykker, og det eneste jeg klarte å enke, var at det var min skyld, at nå har du fått det som du ville den dagen han ble født. (Flatland, 2015, s. 401).

Karin er til stede som hovedperson og fortellerstemme allerede i første bok. Her får man som leser ikke tilgang til Karins umiddelbare sorgreaksjon, men derimot en beretning om Karins liv helt fra hun møter Hallvard, til fødslene, til depresjonen etter Tarjeis fødsel og frem til den siste samtalen med Tarjei. Man får altså ikke beskrevet sorgen som Karin opplever før i Julies deler i bok to og Karins del i siste bok. «Det er desember 2012 og over fem år siden han døde. Likevel kan jeg våkne om morgenen og fremdeles glemme at han ikke lever.» (Flatland, 2015, s. 396). I likhet med Sigurd tyr også Karin til alkohol for å dempe sorgen så godt hun kan, samt sovetabletter.

Det er ikke Karin selv som forteller om sin sorg fordi vi får ikke så dypt innblikk i hennes tanker og følelser rundt Tarjeis død. Sorgen til Karin kommer til uttrykk gjennom det Julie og Ragnhild forteller. I Julie sine deler forteller hun om alt ansvaret hun har tatt for å holde familien og gården sammen, og hvordan Karin og Hallvard har virket helt apatisk. «Til slutt var den borte, lydene var borte, tankene borte, og alt som var igjen, var en nummen

følelse av resignasjon, at jeg hadde fått bekreftet et eller annet, da jeg så Tarjei ligge hvit og livløs og så langt unna meg som han kunne komme.» (Flatland, 2015, s. 401-402). Den intense smerten Karin opplever skildres godt av Flatland, og den umiddelbare sorgen som Karin føler på er reaksjoner som er normale når man har mistet noen nærstående.

Legen i bygda, Ragnhild, er en viktig person i Karins liv, og vi får gjennom hennes perspektiv en enda dypere innsikt i Karins sorgreaksjoner. «Da Tarjei døde, forsvant Karin i en sorg jeg aldri i hele mitt profesjonelle liv hadde sett maken til.» (Flatland, 2015, s. 451). Ragnhild får en slags fascinasjon for Karin og tar henne under vingene sine, noe Karin lar henne gjøre. Selv om Karin selv forteller om den intense sorgen hun opplever er det svært tydelig fra Ragnhilds synsvinkel at også Karins sorg, i likhet med Sigurds, går utover relasjoner. Den er på grensen til melankoli og en forlenget sorgprosess, men Karin får hjelp av Ragnhild kontinuerlig etter Tarjeis død, og etter hvert klarer hun å komme tilbake til det hverdagslige livet.

I løpet av bok 3 starter Karin på jobb igjen som bibliotekar, drar på seminar og ender opp med å være utro mot Halvard. Karins sorgprosess kan virke som den blir «avsluttet» i bok tre når hun sitter på venterommet på legekontoret og betrakter bilde i Aftenposten som har brakt så mye følelser på bane før. Men denne gangen virker det som om hun blir fylt med en helt ny ro som hun ikke har opplevd før. I timen hos Ragnhild forteller hun også at hun burde begynne å jobbe for fullt igjen og viser en innsikt i sitt liv som Ragnhild aldri trodde hun skulle få høre. Ragnhild har på en måte akseptert at Karin aldri ville bli i stand til å fungere i full jobb igjen, og blir derfor svært overrasket over å høre dette.

Hallvard

Hallvard har alltid vært av den oppfatning at det er Tarjei som skal ta over gården når han selv ikke er i stand til det. Helt fra Tarjei var liten har Harald forsøkt å inkludere Tarjei i arbeidet han gjør, selv om man som leser øyeblikkelig skjønner at dette ikke er noe Tarjei selv ønsker. Flatland har tidligere i Karins og Julies deler skildret forholdet mellom Hallvard og Karin. Dette er også noe Hallvard beskriver; «Det slår meg at det einaste me har att som er felles, er sorga over han», tenker Hallvard, når han reflekterer over hva som er igjen i forholdet mellom han og Karin» (Flatland, 2015, s. 190).

Det blir fort tydelig for leseren at Hallvards sorg er intens og spesielt hendelsen når Julie finner Hallvard i fjøset sammen med flere døde dyr er sentral. «Ved siden av ham sitter pappa med ryggen mot veggen og øynene lukket. Han ser meg ikke, hører meg ikke.» (Flatland, 2015, s. 279). Denne hendelsen fører til at Hallvard blir innlagt på psykiatrisk

sykehus. Det blir tydelig for leseren at Hallvard har blitt overskygget av Karins sorg og dette blir også påpekt av Ragnhild i det hun kommer på gården for å hente Hallvard: «Dette skulle jeg skjønt før, sa hun. Men jeg har vært så opptatt av å prøve å hjelpe Karin, og Hallvard har ikke villet ha noen inn i fjøset [...]» (Flatland, 2015, s. 281). Hallvard kan også plasseres innenfor den samme medisinske diskursen om sorg og melankoli i likhet med Sigurd, fordi han ikke klarer å gå videre i livet og til slutt tar sorgen knekken på ham. Det Freud skriver om at det viser seg en melankoli i stedet for sorg hos personer som vi av denne grunn vil mistenke for å ha en sykkelig disposisjon er altså gjeldende for Hallvard (Freud, 2011, s. 137).

I likhet med Julie har også Hallvard kjent på kroppslige symptomer og en følelse av å være syk. Men i Hallvards tilfelle viser dette seg å stemme, da han har fått beskjed fra Ragnhild om at han har kreft og at den har spredd seg i hele kroppen og alt de kan gjøre er å forsøke å lindre smertene før han skal dø. Sykdomsfølelsen har muligens vært med på å forsterke Hallvards sorg, og kanskje er det ikke sorgen som har preget Hallvard mest, men sykdommen? Avslutningsvis i Hallvards kapittel får vi på en måte en slags avslutning på hele hans prosess fra Tarjei døde til han sitter på venterommet. I likhet med Karin blir hans opplevelse av det som har preget ham i lang stund skildret;

Det går bra, sa eg igjen og igjen, og det *går* bra – for idet eg sit på venterommet og ventar på at Karin skal komme og hente meg, ser eg Tarjei smile mot meg frå eit bilde i avisa, og eg må smile tilbake, blir så glad av å sjå han her, nå, stryk han over kinnnet, kjenner meg så uendeleg letta, for det var ikkje Tarjei. Det var ikkje han som gjorde vondt. Det var ikkje deg, tenker eg, sjølvsagt var det ikkje deg, og nå kan eg byrje å vente. (Flatland, 2015, s. 582).

Julie

I tillegg til sorgen har Julie andre ting som opptar henne og skjer i livet. Alle utfordringene i forholdet med Mats, datteren Solveig, ønsket om å overta gården, og flytting frem og tilbake gjør også at Julie sliter. På overflaten får man inntrykk av at Julie er ei sterk jente som klarer å fordøye sorgen på egenhånd uten å snakke med de nærmeste om det. Vi får til stadighet innblikk i hvordan Julie føler seg og har det, men det er særlig et tidspunkt hvor vi skjønner hvordan hun faktisk har det. Hun har en liten stund følt seg veldig syk, og er overbevist om at det er noe alvorlig galt med henne. Mats ordner legetime til henne, og her får vi skildret hvordan Julie faller totalt sammen når legen spør hvordan hun har det. «[...] og alt som har gjort vondt i hele kroppen, hele kreften, løser seg opp og blir borte i tårer og snørr og brennende kinn og hikst.» (Flatland, 2015, s. 270).

En annen hendelse hvor leseren kan føle ordentlig på Julies sorg er når hun sitter på

verandaen etter at Hallvard har blitt sendt på sykehus og Sigurd kommer gående.

Avslutningsvis i Sigurds del ser vi hvordan Julie trøster og sier at alt kommer til å gå bra, men her er rollene omvendt. «Så kommer Sigurd. [...] for jeg vet ikke andre steder jeg kan se uten at jeg forsvinner i alt det vonde. [...] og jeg hikster med hodet mot knærne mens han stryker meg over ryggen, og det føles plutselig som om han er den eneste som skjønner meg,» (Flatland, 2015, s. 284). Det er tydelig at Julie i likhet med andre bærer på en sorg etter tapet av broren Tarjei, og også hun kan knyttes tett opp mot den faglige teorien om sorg. Det som hjelper Julie videre i sorgprosessen og i livet er at hun endelig får gjøre det hun har drømt om hele livet; overta gården.

Ragnhild

Ragnhild en sentral person i livet til alle bygda, og det er kanskje ikke så rart med tanke på at hun er lege. Hendelser og ting som er beskrevet i de to første bøkene i trilogien blir igjen fortalt fra Ragnhilds perspektiv, og gjør at vi som lesere får en enda bredere forståelse for hva som har foregått. Selv om Ragnhild selv ikke har en nær relasjon til verken Tarjei, Trygve eller Kristian, er hun til stede i alle andre sine sorger. Og til tider kanskje litt for *mye*. Det blir i Ragnhilds del tydelig at hun føler på et enormt ansvar for personene i bygda, og bebreider seg selv for mange av hendelsene som finner sted.

«Da Tarjei døde, forsvant Hallvard litt i de andre. Ble på en måte borte i alle som krevde oppmerksomhet i sorgen, i Karin som beslagla nærmest all omsorg og hjelp, alle tanker.» (Flatland, 2015, s. 583). Ragnhild beskriver hvordan hun burde ha skjönt at Hallvard hadde det vondt, og hvor overrasket hun ble over hvor feil hun hadde tatt. Hun forteller i sine deler hvor langt hun har strukket seg for å hjelpe Karin, både som lege og venninne. «At de har stolt på meg, og at jeg har sviktet – og alle vet at jeg har sviktet» (Flatland, 2015, s. 585). Ragnhild føler skyldfølelse over alt som har gått feil, men skjønner ikke helt selv hvor viktig hun har vært for mange personer i etterkant av dødsfallene. I det siste kapitlet som også er avslutningen på hele trilogien går det opp for Ragnhild etter hvert som hun kjører gjennom bygda og oppsummerer familiene som har vært preget av sorgen, at hun også har vært gjensidig avhengig av pasientene sine; «at ingen av dem trenger meg like mye som jeg trenger dem, like mye som jeg har trengt dem. De trenger hverandre. Alle sammen trenger bare hverandre.» (Flatland, 2015, s. 591). Dette er også en slags oppsummering av alle personene som har vært involvert i trilogien, og at det kommer til å gå bra til slutt.

Ragnhilds deler har den effekten at leseren kan forandre syn på personer som allerede har blitt omtalt tidligere i trilogien, hun har en slags oppklarende og samlende rolle. Det er

avgjørende for leseren å høre henne fortelle fordi man får en dypere forståelse for sorgen til f.eks. Hallvard, Karin og Sigurd. Uten Ragnhilds perspektiv hadde mange spørsmål stått ubesvarte, og sorgens mange sider hadde muligens ikke virket like overbevisende på leseren som den hadde gjort uten Ragnhilds fortellerstemme.

Konklusjon

Å utforme en konklusjon på denne oppgaven kan være utfordrende fordi det kan være svært individuelt hvordan ulike lesere oppfatter hva det innebærer å *evne til å skrive overbevisende om sorg*, men ut ifra det jeg har påpekt i avsnittene ovenfor kommer jeg til å trekke frem de viktigste holdepunktene for å forsøke å gi et svar på hvordan forfatteren Helga Flatland evner å skrive overbevisende om sorg i trilogien *Bli hvis du kan?*»

Etter min oppfatning tror jeg mye av grunnen til at Flatland er overbevisende i sin skriving er at hun har lagt ned mye arbeid i hver enkelt karakter og hendelsene i trilogien. Valget av synsvinkel og veksling av målform er kanskje de grepene Flatland har gjort som er viktigst når det kommer til å skrive overbevisende om sorg. Disse grepene gir oss dyp innsikt og knytter oss enda nærmere hovedpersonene, samt at Flatland evner å vise hvordan sorg oppleves ulikt fra person til person. Det at man for eksempel får høre Jon Olavs versjon på ulike hendelser i første bok, som igjen blir beskrevet av bipersoner senere i trilogien er med på å forme lesernes forståelse for at sorgen har mange sider. Man får for eksempel fortalt om Sigurd fra andre i bygda sitt perspektiv noe som gir leserne en bredere forståelse for hvordan sorgen hans oppleves. Man knytter etter hvert alle versjonene sammen til en helhetlig leseropplevelse, og dette er et grep som Flatland til stadighet benytter. Disse analepsene, når narrasjonen går tilbake til et tidligere punkt i historien, er altså et virkemiddel som bidrar til å overbevise leseren.

At sorg er noe som oppleves ulikt fra person til person er noe som har blitt belyst i denne oppgaven. Problemet til mange av karakterene er at de ikke klarer å sette ord på følelsene sine når de skal prate med andre om det, noe som kan tyde på kommunikasjonsutfordringer blant folkene som bor i bygda. Dette kan ha noe med å gjøre at alle i bygda ble berørt av dødsfallene til Tarjei, Trygve og Kristian, og det faktum at folk ikke helt vet hva man skal si eller gjøre når familier og venner har mistet sine nærmeste. Sannsynligheten for at mange lesere kan kjenne seg i dette er stor, og dermed er også dette med på å bevise at Flatland evner til å skrive overbevisende om sorgen.

Trilogien *Bli hvis du kan* handler om når katastrofen inntreffer og hvordan man reagerer umiddelbart når man får beskjed om at en nær er død. Sorgprosessen starter allerede i

første bok, men det er først i andre og tredje bok vi får et dypere innblikk i de ulike og individuelle sidene ved sorgen og hvordan det er for karakterene å faktisk leve med sorgen i hverdagslivet. Flatland tar for seg alle sider av sorgen, helt fra det affektive og umiddelbare, til den kroniske sorgen og melankolien. Den teoretiske bakgrunnen som er presentert i denne oppgaven har tatt for seg sorg som både medisinsk og litterær diskurs, og det fremkommer helt tydelig at Flatland har evnet å koble disse to diskursene sammen, noe som virker overbevisende for leserne. Måten Flatland skriver på får mange til å leve seg inn i de ulike karakterene og mange, meg selv inkludert, kan kjenne seg igjen i det de ulike hovedpersonene forteller. Trilogien *Bli hvis du kan* er et glimrende eksempel på at litteraturen er en fin arena og en god formidlingstype for å uttrykke sorg på. Sorgen har stått i fokus hele veien i denne oppgaven, men hva som er riktig oppskrift på en sorgprosess har jeg i likhet med fagpersoner ikke kommet frem til. Med andre ord; det finnes ingen fasit.

Litteraturliste

- Aaslestad, P. (1999). *Narratologi: en innføring i anvendt fortelle teori: Vol. nr 121* (p. 143). Oslo: Landslaget for norskundervisning Cappelen akademisk forl.
- Andersen, P. (2016). *Fortelling og følelse: En studie i affektiv narratologi*. Oslo: Universitetsforlaget
- Aschehoug (u.å). Helga Flatland. Hentet fra https://aschehoug.no/Helga_Flatland
- Bale, K. (1997). *Om melankoli*. Oslo: Pax
- Bale, K. & Bondevik, H. (2017). Sorg i diagnosekulturen. Mellom symptombeskrivelse og litterært uttrykk, I: Hilde Bondevik; Ole Jacob Madsen & Kari Nyheim Solbrække (red.). *Snart er vi alle pasienter. Medikalisering i Norden*. Spartacus.
- Flatland, H. (2015). *Trilogien Bli hvis du kan*. Oslo: Aschehoug
- Freud, S. (2011) [1917]. «Sorg og melankoli». I *Mellom psykoanalyse og litteratur*. Oslo: Gyldendal
- Haarberg, J., Selboe, T. & Aarset, H. (2007). *Verdenslitteratur. Den vestlige tradisjon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kollektivroman. I *Det norske akademis ordbok*. Oslo: Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. Hentet fra <https://naob.no/ordbok/kollektivroman>
- Kristensen, P. (2013). «Sorg som diagnose». *Tidsskrift for den norske legeforening*, nr. 8, 133:856–858.
- Kristeva, J., & Øye, A. (1994). *Svart sol: Depresjon og melankoli* (Vol. 3, Pax palimpsest). Oslo: Pax
- Lothe, J. (2003). *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Nordmark, K., E. (2015). Det finnes en helhet.: Tema og form i Helga Flatlands trilogi, *Bli hvis du kan*. *Reis hvis du må* (2010), *Alle vil hjem. Ingen vil tilbake*. (2011) og *Det finnes ingen helhet* (2013) (Masteroppgave). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Norsk Institutt for Sorgbearbeiding. (u.å.). Fakta om sorg. Hentet fra <https://www.sorg.no/fakta-om-sorg/>

Pedersen, B. S. (2019). Didaktisk anvendelse av Helga Flatlands *Bli hvis du kan. Reis hvis du må*: en litteraturredidaktisk masteroppgave (Masteroppgave). Norges arktiske universitet, Tromsø.

Sandve, G. (2013). «Alle gode ting er tre». Hentet 26.05.2021 fra

<https://www.dagsavisen.no/kultur/2013/09/11/alle-gode-ting-er-tre/>

Svartdal, F. (2020, 12. august). Affekt. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/affekt>

Ungdomskritikerpris.no. (2011).” Bli hvis du kan. Reis hvis du må”. Hentet 27.05.2021

fra <https://ungdomskritikerpris.no/tekst/bli-hvis-du-kan-reis-hvis-du-ma/>

Ådnøy, Å. (2014). «Helga Flatland: Medrivande trilogi om bygd i sorg». Hentet 21.05.2021

fra <https://www.xn--slvberget-l8a.no/Anbefalinger/Lesetips/Helga-Flatland-Medrivande-trilogi-om-bygd-i-sorg>

